

OCTAVIAN SIMU

Mitologie chineză

UN DICȚIONAR

EDITURA  HERALD
București

„Viața este mărginită, dar cunoașterea este nemărginită”.

Zhuang zi

„...știința modernă însăși nu se exprimă decât prin mituri.”

I. P. Culianu

CUVÂNT ÎNAINTE

Alcătuirea unui dicționar este un fapt de descriere morfologică. În el se înșiruie entități ce aparțin unui domeniu bine conturat. Nu i se poate cere să ofere decât parțial sau incidental explicații și deslușiri despre finalitatea elementelor descrise. Cunoașterea mitologiei chineze ar putea să îi stimuleze pe cititori să caute înțelesurile adânci ale unor mituri îndepărtate în timp și spațiu, să afle similitudinile sesizabile, posibile, cu ale mitologiei ariei geografice în care trăiesc și gândesc.

Mitologia poate însemna una din modalitățile unui popor de a se prezenta în lume. Este de sperat ca cititorul să aibă posibilitatea unei înțelegeri mai complexe a sufletului chinez, a gândirii sale profunde privind destinul omului, raporturile lui cu sacralitatea, imaginată sau sperată, cu atât mai mult cu cât mitologia este alcătuită nu numai din puncte fixe de reper, ci și din elemente în dinamică, aflate în transformare, într-o metamorfoză continuă pentru a se adapta nevoilor momentului istoric. Folosind o metaforă, am spune că dacă istoria ar fi o cometă în deplasarea ei eternă, mitologia ar putea fi coada luminoasă lăsată în urma ei, cea a arderilor semnificative.

În lucrarea de față și-au găsit locul personaje mitologice, dife-rite divinități, zei și zeițe, eroi civilizatori, suverani legendari, spirite bune și rele, duhuri și demoni, nenumărați muritori divinizați, proveniți cu toții mai puțin din istoriile incerte ale trecutului îndepărtat, cât din religia populară veche, din folclor și din religiile daoistă, budistă și confucianistă. Alături de toți aceștia se regăsesc în cartea noastră, descrise sumar, locurile sacre mai însemnate, elementele din natură cu semnificație mitologică, precum și câteva date despre lucrările publicate în trecut care conțin legende, mituri, scenarii mitologice etc. Nu au fost uitate, desigur, nici unele concepte filosofico-religioase, privite în linii mari, în dimensiunea lor restrânsă la trăsăturile esențiale ale gândirii care le-a pus în circulație.

În economia cărții am acordat mai mult spațiu divinităților importante, definatorii pentru linia generală a mitologiei chineze. Potrivit însemnătății și semnificației lor, celorlalte zeități, personaje mitice și eroice, le-am rezervat comentarii reduse la valoarea cuvenită, adică la un minimum de informații necesare pentru orientarea

cititorului în lecturile diferitelor cărți, fie ele literare, mitologice, istorice sau de altă natură.

Încercarea noastră de a arunca o privire cât mai largă asupra mitologiei chineze, în limita posibilităților prezente, o considerăm doar un început, un punct de plecare pentru ajungerea la un viitor mai generos în resurse. Așadar, lucrarea își dorește să fie un instrument de lucru pentru cei interesați de civilizația și cultura poporului chinez și să stimuleze impulsul altor cercetători și autori în căutările lor, care să se împlinească în rezultate mai rodnice în folosul cititorului de azi și de mâine. În ciuda informațiilor uneori limitate, totuși suficiente ca orientare, cartea poate fi echivalată cu o bază de la care este posibilă plecarea spre un excurs intelectual mai amplu, posibil oricând.

Incontestabil, mitologia unui popor înlesnește, ajută și ușurează cunoașterea lui mai subtilă, mai rafinată. Miturile chinezilor, ca de altfel și ale altor popoare, conțin numeroase adevăruri sublimate, trăite de oameni, nu de puține ori însoțite de sacrificii sau dirijate de ritualuri necesare ordonării gândurilor și visărilor. Miturile, în totalitatea lor, constituie un tezaur valoros, inestimabil, îmbrăcat în cromatica fanteziei. Ele reflectă într-un fel zestrea de cunoaștere a oamenilor din trecut. În același timp, ele oglindesc ori sunt expresia visurilor și năzuințelor spre care se îndreaptă speranța de a învinge și cuceri natura. Mitologia chineză este, foarte probabil, o antropologie *in nuce*, camuflată în legende atrăgătoare. Ea reprezintă însă doar una din fațetele înțelepciunii și gândirii chineze. Vechimea miturilor confirmă preocuparea omului chinez pentru dobândirea cunoașterii despre sine, univers, natură, sacralitate și divinități. Firește, căutarea lui nu putea găsi rezultate și rezolvări decât în imaginar, or imaginarul este prin excelență creatorul de mituri. Mitul devine astfel, pentru om, o modalitate terapeutică ce intenționează să-i vindece neliniștea metafizică.

Civilizația chineză, care a făcut primii ei pași în urmă cu mai bine de patru milenii, a avut tot timpul să dea naștere la elemente de cultură într-o gamă nesfârșită de înfățișări. În zestrea mitologică a chinezilor aflăm o puzderie de scenarii și de variante ale acestora. Mai întâlnim nenumărate personaje cu un comportament firesc, uman, dar și cu preocupări ciudate, cu reacții paradoxale, uneori magice, alteleori cu sens moralizator.

Timpul uriaș al curgerii faptelor istorice, dar și dimensiunea geografică a țării explică în bună măsură, ca o necesitate, existența simultană a mai multor religii. Pe lângă religia populară străveche, s-au instituit religiile daoistă, confucianistă și, mai apoi, budistă. Fiecare formă religioasă și-a avut, desigur, inventarul ei mitologic, alcătuit din entități proprii, dar căruia i s-au adăugat în mod firesc

împrumuturi, adaptări, modelări de fapte și de profiluri ale divinităților. A rezultat un întreg complex, coerent în sine, zămislit în lumina gândirii filosofice chineze, beneficiară, la rândul ei, a mai multor curente și raționamente înnoitoare, pendulând între etică, mistică, magie și pragmatism.

Mitul în sine este dificil de definit deoarece valoarea și semnificația unei povestiri mitologice se mișcă între o acceptare minimală, ca simplă relatare naivă a unui basm, și una maximală, ca depozitară de sensuri filosofice profunde, nu întotdeauna identificabile la prima vedere.

Mitologia chineză a cumulat fapte și ființe considerate miraculoase, sacre sau eroice care, la vremea lor, au adus transformări în existența colectivităților omenești. Toate s-au păstrat în memoria colectivă ca niște reperi, s-au esențializat și au căpătat valoare de simbol. Dincolo de orice alte virtuți, miturile provin dintr-o realitate culturală, evoluată mereu în timp, având valori complexe, și care au putut genera creații artistice, plastice, literare, muzicale etc.

Ca oricare altă mitologie, și cea chineză însumează mituri cosmogonice, de creare a Universului, lumii, omului, animalelor și plantelor, de întemeiere a națiunii, derulând povestiri care au dăinuit în memoria difuză, s-au multiplicat în timp, au pătruns în folclor, s-au fixat uneori în sărbători și festivități periodice, devenite tradiționale, s-au manifestat prin unele obiceiuri, superstiții sau atitudini gestuale ale oamenilor obișnuiți. Ca structură, miturile sunt purtătoare de sens, de semnificații. Ele vehiculează în mod continuu un *mesaj* venit din trecut pentru a sluji binelui prezentului. Acest mesaj poate sta ascuns în carnea epicului unui mit, de aceea este necesară o atitudine hermeneutică față de el, o încercare de traducere grijulie, cât mai rațională și obiectivă, ceea ce presupune o minimă familiarizare cu lumea chineză. Este și unul din țelurile propuse prin cartea de față.

*

Mitologia chineză este extrem de stufoasă. Fantezia născocitorilor de mituri s-a dovedit exorbitantă. Miraculosul s-a inserat mereu în epicul miturilor. Divinități, animale fabuloase, monștri hibridi, eroi și oameni de seamă, împărați, mandarini, războinici, erudiți, elemente ale naturii s-au amestecat pe rând, s-au învălmășit într-o sarabandă de fapte spectaculoase, adeseori neverosimilă, dar atrăgătoare. Mare parte din mitologia chineză s-a bizuit pe animismul străvechi care considera că pământul în sine este ceva viu, că elementele neînsuflețite, dar și creaturile închipuite, adeseori terian-tropice, adăpostite de el, au comportamente ca ale zeilor.

Nu trebuie ignorat faptul că mitologia chineză, așa complicată și bogată cum o constatăm în prezent, datează de circa patru mii de ani. Între istoria adevărată sau presupusă, miturile născocite și realitate s-au produs întrepătrunderi și influențe reciproce. Așa se face că, de exemplu, unele figure istorice au ajuns să fieenerate ca zeițăți, iar unor zei li s-au atribuit acțiuni concrete derulate în lumea pământeană. Cum mai putem stabili ce sau cine a fost într-adevăr unul sau altul dintre ei?

Imaginația fecundă a chinezilor s-a inspirat din surse multiple. Miturile s-au născut, fie din observarea fenomenelor cosmice, fie din a celor petrecute în atmosfera pământului. Noțiunile definitorii ale entităților contemplate, precum Haos, Soare, Cer, Pământ, Stele, Ploaie, Vânt etc., au avut nevoie de justificări epice sau descriptive pentru a fi acceptate de omul pândit de tot felul de primejdii.

Dacă trecem prin istoria veche, avem de constatat că în regatul dinastiei Xia din nordul Chinei (2000-1500 î.Hr.) era venerat mai ales șarpele, creatura cu cea mai veche prezență în mituri. Nu i-a trebuit prea mult timp pentru a se transforma în dragon și a deveni simbolul cel mai pregnant și durabil al mitologiei și culturii chineze. În dinastia Shang (1500-1066 î.Hr.), care a urmat, oamenii au venerat mai multe divinități, toate alese dintre forțele și elementele naturii. Deasupra tuturor a rămas însă *Shang di*, cel mai important personaj din panteon. Odată cu dinastia Zhou (după 1066 î.Hr.) modificarea de seamă mitologico-religioasă a constat în adăugarea venerării strămoșilor. Pentru a-și împlini îndatoririle, oamenii le-au stat la îndemână resursele religiei populare potrivit căreia se credea că lumea naturală și societatea omenească sunt strâns legate între ele și trebuie să se armonizeze mereu. Spre sfârșitul dinastiei Zhou au apărut confucianismul și daoismul. De data aceasta influența asupra vechilor viziuni mitologice s-a dovedit a fi imensă.

Mitologia arhaică ne-a rămas destul de puțin cunoscută deoarece nu ne-au putut parveni scrieri atât de îndepărtate în timp. Despre mitul creației universale, a celor două principii inițiale, *yin* și *yang*, și despre haosul primordial nu există decât informații sărace găsite în crâmpiele împrăștiate prin unele scrieri istorice, enciclopedice sau poetice apărute înainte de daoism și confucianism. Crearea omului a apărut în mituri abia după cea de a doua creație a Universului, adică după ce au fost înlăturate urmele dezastrului diluvian (inundațiile sau potopul chinez) prin intervenția zeilor *Fuxi* și *Nuwa*. Ceva mai târziu, întreaga cosmogonie și antropogonie arhaică a fost modificată prin prisma doctrinei daoiste.

Ceea ce a rămas și s-a păstrat din prospețimea vechilor relatări se află în celebra lucrare *Shanhai jing* (Cartea munților și mărilor) apărută în urmă cu mai bine de două mii de ani, în timpul dinastiei

Han. Istoricii au căzut însă de acord că *mitologia* s-a conturat la începutul secolului al XII-lea î.Hr., iar miturile și legende imaginat pe atunci au circulat pe cale orală timp de un mileniu până ce au fost consemnate în scris în cărți ca *Shanhai jing*, menționată mai sus. Este de subliniat că începând cu anul 1500 î.Hr., odată cu înflorirea dinastiei Shang, în credința oamenilor a prevalat un soi de panteism care a ridicat la rang de zeitate orice element din natură (foc, apă, munte, nor, soare, lună), credință influențată probabil și de șamanismul momentului. Pe atunci încă mai era venerat și *Shang di*. Din păcate, s-a întâmplat ca împăratul Shi Huang di al dinastiei Qin, după anul 221 î.Hr., să poruncească distrugerea (arderea) tuturor cărților vechi în afară de cele care aveau ca subiect istoria dinastiei, divinația, geomanția, agricultura și medicina. Nu putem ști cât din zestrea mitologică a trecutului s-a pierdut atunci. Se știe, totuși, că în biblioteca imperială s-a păstrat câte un exemplar din scrierile interzise. După anul 191 î.Hr. s-a revenit însă asupra măsurii de distrugere a cărților, reconstituindu-se o parte din lucrări. Unele cărți au fost rescrise în lumina ideilor de la curte, ceea ce presupunea o modificare de sens sau de mesaj, ceea ce a afectat credințele religioase și a produs schimbări în panteonul zeităților cerești, oglindind cumva în final structura de organizare administrativă existentă în imperiul de pe pământ.

Unele mituri transmise cândva prin istorisiri orale sau prin cântări au trecut mai apoi în variantele consemnate în scris. În *He-ian Zhuan* (Epopeea întunericului), de pildă, găsim miturile naționalității Han din zona muntoasă Shennong jia din Hubei, în care se vorbește despre importantul personaj mitic *Pangu* apărut mai târziu. Miturile conțin și unele documente istorice sau filosofice apărute sub titluri ca *Shang shu*, *Shiji*, *Liji*, *Lu shi*, *Chan Qin* și altele.

Cu puțin înainte de anul 100 î.Hr. a venit din India în China budismul. Acesta s-a făcut simțit prin influențe certe, importante, în materie de religie, cultură și mitologie. Firește, în mod treptat, ideile budiste s-au amalgamat cu ale daoismului și confucianismului, iar ecurile în fondul mitologic autohton nu s-au lăsat așteptate.

S-au ivit apoi scrieri și povestiri mitologice sub dinastiile Wei și Jin, aproximativ după anul 200 d.Hr., atunci când autorii s-au lăsat influențați de doctrina daoistă și de superstițiile budiste, amestecând fapte ale zeilor cu cele ale fantomelor și duhurilor. Surse mitologice aflăm și în poemele lui Qui Yuan din secolul al IV-lea târziu.

Daoiștii, mai ales, și budiștii au contribuit cu viziunea lor asupra mitologiei înmulțind scenariile și rafinând semnificațiile. Este suficient să spunem că cei mai mulți zei, unii de importanță minoră, dar totuși zei, îi găsim în panteonul daoist. Cei mai numeroși dintre ei provin din zeificarea unor muritori meritoși. Filosofi confu-

cianiști, preocupați în principal de morală și de arta guvernării, au stabilit o ierarhie rigidă în viața de toate zilele pe care au extrapolat-o în panteonul mitologic. Mai mult, erudiții confucianiști au dezaprobat discuțiile despre ființele supranaturale și în scrierile lor nu au citat niciodată mituri străvechi. Exista, așadar, o distincție netă între gândirea umanistă a confucienilor și cea mistică a daoiștilor. Savanții confucieni au încercat să talmăcească miturile vechi, prebudiste, în contextul istoric al momentului și să ilustreze cu ele principiile morale și sociale care prezentau interes pentru ei. În acest sens putem afirma că școala confucianistă a avut o contribuție limitată în evoluția și valorificarea mitologiei.

Miturile chineze cunoscute astăzi oferă bogăție și diversitate în povestirea faptelor de odinioară. În ele forfotesc personaje care trec prin aventuri extraordinare. Citindu-le, putem fi încântați de fantezia debordantă, fascinantă prin invenția epică și iconografică. Epicul este colorat, fantast, încărcat de simboluri. În același timp putem să ne amuzăm de naivitatea și candoarea unor reprezentări mitologice, dar nu putem ignora valoarea unor adevăruri despre om, dezvăluită definitiv încă în urmă cu mai bine de trei sau patru milenii. Personajele din străvechile povestiri despre zei, spirite, nemuritori sau oameni de rând, creionează în nuanțe semnificative conturul psihologic, sufletesc, religios și filosofic al omului de pe meleaguri îndepărtate din Extremul Orient, dar atât de apropiate de omenescul etern, cu slăbiciunile, limitele și eșecurile inerente, cu biruințele și calitățile sale, și cu permanentul efort în încercarea de autocunoaștere. Aplecați asupra mitologiei chineze, sub ochii noștri se derulează o frescă imensă de întâmplări radiind imaginație, poezie și adeseori umor. Epicul legat de o zeitățe sau de alta este întotdeauna colorat, fantast, miraculos, adică plin de dulceața oricărei povestiri bune și frumoase. El nu ascunde sensibilitățile omenești, ci dezvăluie trăiri sufletești dintre cele mai firești, visări, spaime, tentații, îndemnuri lăuntrice. Epicul miturilor chineze inventariază eroisme, abilități, calități meșteșugărești, ambiții, solidarități, toate caracteristice, de fapt, omenescului deși se referă la creaturi supranaturale. Animalele, uneori chiar și plantele, au intrat în dialog cu oamenii, au rostit îndemnuri, au dat sfaturi, au făcut prevestiri în modul cel mai firesc pentru că în timpurile mitice, *in illo tempore*, situate undeva în trecutul îndepărtat, poate în Paleolitic sau în Neolitic, era posibil orice, inclusiv miracolele necesare explicării, la modul mitologic, a evenimentelor cosmice și terestre, fie ele de bun augur, benefice pentru om, fie catastrofale, încărcate cu amenințări dintre cele mai grave.

Deoarece China nu a fost întotdeauna un stat unitar, fiind alcătuită din mai multe regate, fiecare țărișoară și-a avut miturile și

legendele proprii. Apropierea geografică dintre ele explică fireasca și necesara contagiune reciprocă a datelor mitologice, tot așa cum este de înțeles de ce unele mituri au suferit modificări în funcție de necesitățile locale și de ce există mai multe versiuni ale unuia și aceluiași mit. Uneori s-au schimbat doar numele personajelor sau ale locurilor unde s-au desfășurat evenimentele mitice, alteori chiar scenariul în sine, mai ales în privința detaliilor și mult mai rar în finalitatea sau semnificația mitului exemplar.

Mitologia chineză, ca structură, nu este o epopee măreață, ci e alcătuită din mai multe fragmente. Ea s-a dezvoltat fără o codificare anume sau o doctrină proprie și a urmat ideile unor personaje care au atras atenția imaginației populare în diversele perioade de timp, nu fără contradicții și interpretări uneori divergente. Interesant este că în toată mitologia nu se întâlnește nici un element escatologic. Pentru chinezi Universul nu are început și nici sfârșit.

Semnificația miturilor s-a oglindit în procesul educativ al multor generații la rând și a constituit o sursă de inspirație pentru scriitori și alți creatori de artă. Miturile stau la originea literaturii epice chineze. Templele și mormintele suveranilor au fost decorate după descrierile din legende. Doar acolo putem lua contact cu imagini oferite de unele sculpturi, basoreliefuli, reprezentând zeități, înțelepți, dragoni și alte creaturi fabuloase. De mitologie a beneficiat în timp și practica religioasă. În mod periodic miturile sunt reproduse prin unele rituri cu scopul de a împlini respectul impus cândva de „creator”, de a-i îmbuna pe zeii de care au nevoie oamenii. Numai așa se poate bucura omul de protecția și binele ce i-l oferă sau i-l asigură sacralitatea. Mitul a fost, așadar, o „unealtă” în mâna omului, folosită pentru a-i asigura indirect supraviețuirea, prin rituri, respectarea unor tabuuri și instituția totemului. La sărbătoririle și festivitățile care au avut în centrul lor o divinitate sau un eveniment mitologic, omul a încercat măcar pentru o clipă să se reîntoarcă în timpul sacru, precosmic, deoarece a avut credința în efectul terapeutic al aceluia moment primordial unic, ieșit din comun prin forța creativității.

*

Deoarece în cărțile și publicațiile mai vechi sau mai noi, tipărite în limbile de largă circulație, dar și în română, cititorul poate întâlni un același personaj sau loc mitologic sub denumiri diferite ca grafie, ne-am străduit, pe cât a fost posibil, să redăm formele folosite cel mai frecvent, sau măcar variantele accesibile. În felul acesta sperăm să se evite confuzia de termeni. Este știut că după anul 1979 China a adoptat un nou sistem de transcriere a cuvîn-

telor chineze în litere latine, așa numitul *pinyin*, pentru a asigura o standardizare recunoscută de toată lumea. *Pinyin* înlocuiește în publicațiile actuale vechiul sistem Wade-Giles dar, desigur, nu mai poate modifica vechile tipărituri. Din acest „amestec” sunt posibile numeroase confuzii. Dacă adăugăm că și chinezii folosesc, de pildă, denumiri diferite pentru unul și același zeu, atunci înțelegem și mai lesne dificultățile întâmpinate în completarea termenilor din prezentul dicționar.

*

Este necesară astăzi cunoașterea mitologiei chineze? Întrucât ea definește, măcar și parțial, profilul antropologic și psihologic al omului chinez de totdeauna, răspunsul la întrebare este afirmativ, cu atât mai mult cu cât în existența contemporanilor noștri încă mai circulă nuclee mitologice străvechi, încă mai trăiesc rudimente conceptuale despre raportul dintre omul profan și entitatea vag definită sau necunoscută a sacralului.

Metaforic vorbind, se poate spune că mitologia e un fel de arbore cu rădăcinile înfipte în trecut, cu trunchiul în plină înflorire și rodire a prezentului, cu coroana bogată în fructele zemoase pe care le va putea gusta viitorul.

Mitologia oricărui popor rămâne o permanență necesară. Necesară cunoașterii și autocunoașterii esenței lui.

*

Cine are prilejul să calce pe pământ chinez este copleșit de contactul cu o lume deosebită de a noastră. Marcat profund, va simți, cu siguranță, nevoia să împărtășească și altora trăirile sale sau măcar ceva din miracolul întrezărit acolo dar, mai ales, va dori ca în continuare să știe cât mai multe despre *fenomenul chinez*, documentându-se pe diferite căi. Inevitabil, se va întâlni cu imaginarul chinez exprimat în mituri, legende, basme, povestiri, folclor. Toate acestea se coagulează firesc într-o *mitologie* a cărei forță de iradiere în întregul Extrem Orient este bine cunoscută. Mitologia chineză, însă, este una din valorile spirituale ale umanității. Ea merită cercetată cu același interes cu care am dori să ne cunoaștem pe noi înșine.

Autorul

A

A CHU. Numele chinez al lui Aksobhya, unul din cei „Cinci Mari Buddha ai Înțelepciunii”. I s-a spus „liniștitul”, „imperturbabilul”, deoarece nu a fost văzut niciodată supărat, indispus, ori afectat de ceva, indiferent de întâmplările la care a luat parte. În mitologia budistă A Chu este situat, ca direcție, la est, de unde răsare soarele, pentru a sublinia ideea de optimism legată de această divinitate. A Chu a fost recunoscut și de budismul lamaist tibetan. Acolo a fost numit *Mi-bskyod-pa* și *Mi-khrugs-pa*.

AGRICULTURA. Nenumărate date arheologice și mitologice atestă faptul că încă din cele mai vechi timpuri, din neolitic, din preistorie, populația de pe teritoriul actual al Chinei s-a îndeletnicit cu agricultura. Oamenii au cultivat cu preponderanță cerealele, desigur, a căror „biologie” vegetală au izbutit să o înțeleagă și să o modeleze în folosul lor. China, cu atmosfera ei mai rece din nord, dar și cu pământul mai uscat, a favorizat cultivarea meiului. În zona sudică mai caldă, mai umedă, a fost potrivită cultivarea orezului. Cum era și fișec, imaginărilor mitologice a asociat agriculturii, produselor cerealiere, mai mulți zei, divinități de tot felul și scenarii epice mitice. Fiecărei cereale îi corespundea câte un zeu. Până și insectele dăunătoare

și-au avut zeitățile lor. În același timp, s-a ivit necesitatea desfășurării periodice a unor ritualuri și ceremonii pentru a-i convinge pe zei să sprijine truda oamenilor. Să le asigure recolte pe măsura așteptărilor. Populația avea de luptat cu seceta, cu inundațiile, cu invazia lăcustelor, cu capriciile timpului așa încât divinitățile trebuiau rugate să acționeze în mod corespunzător. Figura mitologică recunoscută cel mai timpuriu și rămasă cea mai importantă pentru agricultură a fost împăratul și zeul *Shen nong* („Plugarul divin”) care ar fi trăit pe la anul 2840 î.Hr. El i-a inițiat pe oameni cum să îngrijească pământul, cum să însămânțeze și să recolteze grânele. Tot el a născocit uneltele agricole. Pe măsură ce viața socială a progresat, agricultura s-a diversificat. Pentru tracțiune au început să fie folosiți boii și bivoliile, pentru hrană porcii și păsările, pentru țesături cânepa etc.. Fiecare moment al inovațiilor a îmbogățit și zestrea mitologică. Încă de timpuriu chinezii au recurs la irigarea câmpurilor cultivate. Au avut la îndemână ca „țevi” de scurgere a apei tulpinile de bambus care suplimentau rețeaua de șanțuri săpate pentru drenarea apei. Cărmuitorii regatelor chineze străvechi, dar mai ales împărații de mai târziu, au respectat unele ritualuri agricole imaginate în timp. În fiecare primăvară suveranul aducea ofrande sacrificiale în special zeilor agriculturii, ru-

gându-i să asigure supușilor lor recolte îmbelșugate. În afară de *Shen nong*, asociați agriculturii au fost și alți numeroși zei. În multe mituri și legende, transmise pe cale orală de la o generație la alta, îi aflăm pe *Ba Zha*, *Bai Zhong*, *Lai Cho*, *Liu Meng*, *Jiang-Zhun*, *Mang shen*, *Shui Fang*, *Si se* și *Shui Yong*. Ofrandelile de primăvară se adresau mai ales „Stăpânului din înalt” (*Shang di*) printr-o ceremonie desfășurată după Anul Nou. Se pare că inițiatorul acelor sacrificii de primăvară, la începutul unui nou anotimp agricol, numite *kiao*, ar fost zeul secerișului *Heou-tsi*, numit și „Prințul meiului”. Se afirmă că tot el este strămoș al regilor Zhou.

ALCHIMIE DAOISTĂ. Religia daoistă urmează în mod firesc principiile filosofiei daoiste dar ia în considerație elementele cu caracter mistic, magic și ritual pentru a-și materializa țelurile întregului complex al gândirii legate de *Dao*. În realitate, aproape nimic din manifestările religioase daoiste nu se regăsește punctual în textul celebrei lucrări *Daode jing* a personajului mitologic și legendar Laozi, cel zeificat la un moment dat, trecut apoi în fruntea „nemuritorilor”. Atât clerul daoist, cât și adeptii religiei lor, au drept țel suprem obținerea nemuririi sau măcar a unei vieți cât mai îndelungate. Prin metodele folosite în acest scop o importanță deosebită a avut-o practicarea *al-*

chimiei, așa cum era ea înțeleasă în daoismul religios. Alchimia a fost și a rămas o pseudoștiință care urmărea trecerea unui element banal în altul mai prețios. În cazul daoismului s-a urmărit, de pildă, transformarea cinabrilui, acel mineral al mercurului, în aur pur. Trecerea cinabrilui dintr-o stare în alta prin fuziuni bine alese și cunoscute doar de alchimiștii daoiști era ilustrată în mod spectaculos de apariția mai multor culori în desfășurarea reacției. Adeptii daoismului aveau credința că dacă vor ingera aur sau plumb lichid se vor acorda cu unele reprezentări simbolice ale corpului, într-o corespondență adecvată cu metalele însăși. Ei mai credeau și în posibila existență a unui elixir al vieții fără sfârșit, ba unii au și încercat să imagineze și să experimenteze câteva formule de preparare a unor poțiuni cu efect... garantat. În asemenea preparate, adevărate elixire, capabile să prelungească viața sau să facă un nemuritor din cel care avea șansa să ingereze substanțele poțiunii, intrau ca ingrediente, pe lângă cele necunoscute, nedezvăluite, și metalele menționate mai sus, precum și pulberea de jad, după cum afirmă unii cercetători. O variantă de alchimie daoistă mai subtilă și mai spectaculoasă, prin explicarea efectelor benefice urmărite, a fost așa numita „alchimie internă”. Aceasta recurgea la unele practici respiratorii, în esența lor la exercițiul apneei prelungite,

cunoscută de altfel și în lumea hindusă. Printr-un asemenea efort respirator se considera că trupul omului ar cunoaște o transmutație cu ajutorul aerului (sufflului), numit *qi* în limba chineză. Suflul, respirația, *qi*-ul, se spunea, sunt cele care alimentează cu energie embrionul uman interior, de fapt ceea ce era denumit de daoiști „embriionul nemuririi”. El ar lua naștere, așadar, prin fuziunea suflurilor. Scopul era acela de a realiza respirația embrionului (mugurelui) interior pentru ca el să crească și, după o lungă gestație, să ajungă la dimensiunea necesară realizării desprinderii de corpul muritor în așa fel încât să se poată alătura sferelor paradisiace, împlinind transmutația unei alchimii daoiste interioare.

ALTARUL FAMILIAL. Religia budistă a ajuns în China, venind din India, aproximativ în primul secol d.Hr. Călugării-mesageri au adus cu ei și modelul comportamental ritual al credinței. Adepții chinezi ai budismului au început să aducă ofrande divinităților în momentele speciale cu caracter festiv și cu o periodicitate potrivit exigențelor unei secte budiste sau alta. Îndatorirea majoră se rezuma nu doar la ceremoniile și ritualurile desfășurate la temple, ci se referea și la felul cum se manifesta omul, din acest punct de vedere, în propria locuință. În interiorul casei s-a imaginat un loc sacru. Acela a devenit „al-

tarul” miniatural, nelipsit mai apoi din incinta fiecărei familii. Acest altar al familiei aduna în jurul său membrii care luau parte la ritualurile budiste, dar nu numai la ele. Din trecutul îndepărtat al credințelor chinezul a păstrat la mare prețuire *cultul strămoșilor*. Altarul a devenit, în timp, și locul potrivit pentru omagierea strămoșilor, poate chiar cu mai multă trageră de inimă decât în legătură cu ritualurile budiste. Altarul casei s-a dovedit a fi piatra de temelie a vieții familiale, punctul focal de „adunare” spirituală, într-o solidaritate fără cusur a celor în viață, a morților familiei, dar și a celor încă nenăscuți. Dacă se întâmplă ca într-o casă să locuiască două familii, cu siguranță că în interiorul ei vor exista și două altare familiale separate. Importanța altarului este cu certitudine cea rituală, chiar dacă are mici dimensiuni și nu ocupă prea mult spațiu. Aflat, de regulă, în încăperea din centrul casei, altarul tipic constă într-o măsuță-etajeră pe care stau vase pentru arderea tămâiei. În stânga altarului vasul aparține zeităților budiste sau celor ce vin din trecutul animismului chinez. În partea dreaptă a altarului, alături de un alt vas pentru tămâie, sunt așezate tabletele ancestrale făcute din lemn sau hârtie (carton), pe care sunt înscrise numele celor decedați într-o listă mereu actualizată, cu referire la recentele patru sau cinci generații. Table-

tele comemorează și omagiază rudele grupului pariental al familiei. Ultimul decedat însă este înscris pe o tabletă separată. El are așezat pe fundalul altarului portretul lui pictat sau, în loc de acesta, o fotografie cu imaginea sa cea mai favorabilă. Pot exista acolo, desigur, și imagini ale lui Buddha sau ale altor divinități budiste. Ritualurile de venerare a strămoșilor și a zeilor au periodicitatea legată de zilele decedului câte unui înaintaș, sau de unele sărbători budiste. Câte un scurt moment ritual poate avea loc în fiecare zi. De obicei însă venerarea casnică a strămoșilor se rezumă la zilele de 1 și 15 ale fiecărei luni. Asemenea obligație sau cinste cade în sarcina femeii celei mai vârstnice sau persoanei cea mai reprezentativă din familie. Sunt aprinse atunci trei bețișoare de tămâie, unul în vasul strămoșilor, altul în cel rezervat zeilor, al treilea în afara camerei, semnificând urarea de bun venit spiritelor zeilor și strămoșilor. În momentele cu adevărat festive și cele ceremoniale se aduc la altar ofrande. Ele constau în alimente așezate în boluri separate, fie că este vorba despre mâncărurile favorite ale rudei decedate, fie că sunt doar fructe, legume, orez și vin. Lipsesc preparatele din carne deoarece acestea se obțin prin uciderea unui animal, o faptură vie, lucru inacceptabil în conceptele budiste. Mai sunt alăturate, ca ofrande, mici sume de bani simbolici (din hârtie), în nici un caz bancnote reale. Mai

rar, lângă altar sunt așezate statuete miniaturale reprezentând un fel de servitori de care ar avea nevoie decedații în lumea de dincolo. Mâncăruri se oferă și zeilor la momentele sărbătorești. Se înțelege că toate alimentele vor fi ingerate de membrii familiei după ce s-a considerat că morții, ca și cum ar fi încă vii, s-au hrănit îndeajuns. Cei prezenți la ritual fac plăcaciuni respectuoase în fața altarului și rostesc rugăciuni adresate zeilor, dar și spiritelor strămoșilor. Rostul ofrandelor alimentare ar fi acela al nevoii decedatului de a se nutri pentru că, în credința budismului Mahayana și a ideii de *bardo*, ei se află într-o perioadă intermediară între moarte și renașterea la o nouă viață. Se consideră că strămoșii continuă să existe, că ei sunt interesați de treburile familiei și chiar ale lumii. Ei pot interveni în viața familiei, pot influența norocul în afaceri, la examenele școlare, în situațiile matrimoniale etc. Cultul strămoșilor, de altfel, mult respectat, vine din trecutul îndepărtat, după unii cercetători tocmai din Neoliticul târziu. El s-a conjugat cu ulterioarele cutume și, grație acestei îngemănări, se cultivă înrudirea, pietatea filială, loialitatea față de familie și continuitatea neamului (clanului).

AME ONNA (Femeia ploii). Denumirea japoneză a unei zeițe chineze a muntelui Wushan. A pătruns în folclorul japonez unde a fost catalogată ca un

yōkai (spirit, demon, monstru, vrăjitor). Legenda spune că zeița, ieșind din munții Wushan, își făcea apariția dimineața sub formă de nor și după amiaza ca o ploaie. Uneori a fost zărită umblând prin lume, mai ales în nopțile umede. Agricultorii chinezi și japonezi i se adresează cu rugi pentru a le aduce ploaia.

AMITUO FO (O-mi-to). Numele chinez al lui Buddha Amitabha (Buddha al Luminii și Vieții Infinite). În Japonia este cunoscut sub denumirea de *Amida butsu*. În sutra „Buddha al vieții infinite” se vorbește despre *Amituo fo*, Stăpânul Pământului Pur (*Ching-tu*) din Apus, unul din Paradisurile budiste. El este un Buddha metafizic, transcendent, ca o abstracție menită să asigure viața sau lumina eternă. Deși nu există probe, legenda afirmă că în trecut călugărul Bhiksu Dharmakara, observând suferințele oamenilor și mișcat profund, deși atinsese Iluminarea, a renunțat să meargă mai departe și a rămas în lume ca un bodhisattva. El a făcut 48 de legăminte solemne prin care se obliga să-i ajute pe cei aflați în nevoi și durere. După trecerea mai multor eoni promisiunea lui s-a împlinit și astfel a luat naștere Pământul Pur unde nu există boală, bătrânețe ori moarte. Odată cu apariția Paradisului din Apus (Pământul Pur) personajul a devenit *Amituo fo*. Deși se pare că sutra Pământului Pur a fost

adusă din India în China în anul 148 d.Hr. și a început să fie tradusă în limba chineză de A.N.Shigao, cultul lui Amituo fo a căpătat dezvoltare abia după anul 650. Fiecare adept budist al acestui cult Mahayana aspiră să renască în Pământul Pur al fericii și bucuriei depline. Practica de bază a cultul constă în meditație și în rostirea sau îngânarea în surdină a diferitelor melodii în care textul cântului se rezumă la expresia *Namu Amituo fo*, care înseamnă „Omagii lui Amituo fo”, adică mărturisirea respectului și admirației față de respectiva divinitate. Lui Amituo fo i se adresează cu precădere călugării Shaolin. Budismul Pământului Pur este printre cele mai influente forme ale variantei budiste Mahayana.

ANIMALE. Mitologia chineză abundă în prezența animalelor. Unele divinități sau personaje mitologice apar în mituri, legende și povestiri sub forma unor animale fabuloase ori posedă o anatomie fantezistă care combină la modul cel mai ciudat elemente anatomice parțial omenești, parțial caracteristice diferitelor viețuitoare mai mult sau mai puțin reale. Însușirile magice ale unor divinități le permit acestora să se transforme după dorință în animale. *Yü* (Cel Mare), de pildă, se putea metamorfoza în urs în timp ce trebuia să stăvilească apele inundațiilor catastrofale.